

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
Кафедра дошкільної освіти

О. О. Вашак, О. Г. Вільхова

**Основи педагогічної майстерності
та педагогічної творчості :
методичні рекомендації
до практичних занять**

Полтава – 2019

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Кафедра дошкільної освіти

О. О. Вашак, О. Г. Вільхова

**Основи педагогічної майстерності
та педагогічної творчості :
методичні рекомендації
до практичних занять**

Полтава – 2019

∞ 3 ∞

УДК 37.091.12:005.336.5(072.8)
О-75

Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості : методичні рекомендації до практичних занять : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» /уклад.: О. О. Вашак, О. Г. Вільхова. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. – 66 с.

У навчально-методичному посібнику представлені плани практичних занять та методичні рекомендації до самостійної роботи з курсу «Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості» для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», які допоможуть майбутнім вихователям оволодіти методикою педагогічного впливу на дітей дошкільного віку, поглибити знання з педагогічної майстерності як вищого рівня професійної діяльності, удосконалити свій творчий потенціал.

Рецензенти:

Мірошніченко Т. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання ПНПУ імені В. Г. Короленка.

Клевака Л. П., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи Полтавського інституту економіки і права Університету «Україна».

Затверджено на засіданні кафедри дошкільної освіти ПНПУ імені В. Г. Короленка, протокол № 10 від 13. 02. 2019 р.

Затверджено вченою радою ПНПУ імені В. Г. Короленка, протокол № 8 від 28. 02. 2019 р.

Зміст

Передмова.....	6
Програма навчальної дисципліни	8
Методичні рекомендації до практичної, самостійної та індивідуальної роботи студентів.....	11
Питання до екзамену з курсу «Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості»	47
Тематика реферативних повідомлень.....	50
Глосарій.....	53
Список рекомендованої літератури.....	61

Передмова

Сучасний розвиток освіти в Україні, інтеграція в освітній європейський простір вимагає кардинальних змін в усіх ланках освіти, і у вищій школі зокрема. Вища педагогічна школа покликана забезпечити підготовку вихователя закладу дошкільної освіти нової формації, здатного до творчої реалізації різноманітних освітніх програм, використання в професійній діяльності інноваційних технологій для формування активної, практичної, креативної, компетентної особистості. Педагогічні університети повинні формувати фахівців, готових до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцями, які в майбутньому будуть навчатися у Новій українській школі. Виконанню цього завдання підпорядкована вся система підготовки вихователів у вищому навчальному закладі, зокрема, курс «Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості».

Ця навчальна дисципліна покликана забезпечити основну теоретичну і практичну педагогічну підготовку майбутніх фахівців до виконання кваліфікаційних обов'язків вихователя закладів дошкільної освіти, здатних ефективно здійснювати навчально-виховний процес; сформувати розуміння педагогічної майстерності як комплексу властивостей особистості педагога, що забезпечують високий рівень самоорганізації його у професійній діяльності; стимулювати студентів до професійного самовиховання, формувати у них потребу в неперервному педагогічному самовдосконаленні.

Основними завданнями вивчення курсу «Основи педагогічної майстерності та педагогічної творчості» є:

- озброїти студентів ґрунтовними знаннями теоретичних основ процесу навчання та виховання, уміннями, необхідними для ефективної організації навчально-виховного процесу;
- розвивати у майбутніх фахівців уявлення про педагогічну діяльність як рефлексивне керування розвитком та вихованням дитини;
- створити умови для формування у студентів гуманної позиції щодо розуміння мети і завдань власної педагогічної діяльності;
- допомогти майбутнім педагогам опанувати механізми використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань навчання і виховання, оволодіти елементами педагогічної техніки;

- визначити оптимальні засоби і напрямки професійного самовдосконалення;
- мобілізувати своє творче робоче самопочуття;
- здійснювати оцінку власної зовнішньої виразності, доцільне невербальне самовираження, читати невербальну інформацію;
- розвивати техніку усного мовлення (якості голосу, інтонацію, дикцію, темпоритм);
- розпізнавати та аналізувати стилі педагогічного спілкування;
- моделювати педагогічно доцільне розв'язання педагогічної задачі;
- аналізувати власну діяльність з погляду її педагогічної доцільності.

Ефективною формою навчальної діяльності студентів є практичні заняття, успішність проведення яких сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, розвитку навичок практичної діяльності, дає можливість обмінюватись думками, порівнювати різні точки зору, робити висновки, систематизувати та узагальнювати отриману інформацію.

Вивчення тем, передбачених програмою і винесених на обговорення практичних занять сприяє кращому усвідомленню основних закономірностей педагогічної техніки вихователя дошкільного закладу, його майстерності у спілкуванні, організації навчально-виховного процесу, уникненні конфліктних ситуацій, розумінні властивостей загального феномену педагогічної діяльності.

Посібник рекомендований студентам стаціонарного та заочного відділень спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сутність педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Тема 1. Суспільна значущість професії педагога, його функції. Педагогічна діяльність як форма вияву активного ставлення людини до навколишньої дійсності. Позиція педагога. Вихователь - як організатор життєдіяльності, що забезпечує кардинальні потреби людини у самоактуалізації і визнанні. Обов'язки педагога, його професійні функції. Головне завдання вихователя. Розвивальна функція. Виховна функція. Громадсько-педагогічна функція. Поняття педагогічної діяльності, її структура. Педагогічна діяльність – об'єкт дослідження різних галузей педагогічної науки. Мета та мотиви, сукупність педагогічних дій, педагогічні вміння й навички. Професійно-педагогічна діяльність як мета-діяльність. Особлива позиція педагога в системі взаємодії з дітьми. Рефлексивні процеси. Професійні установки педагога.

Тема 2. Педагогічна майстерність і особистість педагога. Поняття педагогічної майстерності. Педагогічна майстерність як вияв педагогом свого «Я» у професії, як самореалізація особистості вихователя в педагогічній діяльності, що забезпечує саморозвиток особистості дитини. Гуманістична спрямованість діяльності вихователя. Елементи педагогічної майстерності. Гуманістична спрямованість як надзавдання у повсякденній роботі майстра. Професійна компетентність. Знання педагога. Здібності до педагогічної діяльності. Критерії майстерності педагога. Педагогічна ситуація і педагогічна задача. Самовиховання вихователя.

Тема 3. Педагогічна техніка педагога. Поняття педагогічної техніки. Типові помилки педагогічної техніки фахівців-початківців. Внутрішня техніка педагога. Мажорний тон колективу. Розрядка від негативних емоцій за допомогою утворення вогнищ захисного збудження. Звернення до власного почуття обов'язку у зв'язку з усвідомленням соціальної ролі професії, ціннісними установками. Зовнішня техніка педагога. Елементи зовнішньої техніки вихователя – вербальні (мовні) й невербальні засоби. Пантоміміка. Контакт очей.

Тема 4. Уміння професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя. Психолого-педагогічні уміння

вихователя. Трудові функції: вміння аналітичні, проєктивні, конструктивні, організаційні, комунікативні; уміння, необхідні для здійснення контролю за перебігом навчально-виховного процесу та його регулювання; уміння оцінювати отримані результати і визначати нові педагогічні завдання. Фахово-методичні, спеціальні і творчі уміння вихователя. Творчий вихователь. Уміння вдосконалювати власну педагогічну техніку. Аналітичні, проєктивно-конструктивні, гностичні, спонукально-організаційні; уміння самовдосконалюватися.

Змістовий модуль 2. Майстерність педагога в організації освітнього простору в закладах дошкільної освіти.

Тема 5. Культура спілкування педагога у ЗДО. Визначення педагогічного спілкування, його функції та стадії. Професіональне педагогічне спілкування на рівні майстерності. Непрофесійне педагогічне спілкування. Функції педагогічного спілкування. Структура педагогічного спілкування. Стили ставлення вихователя до вихованців та стилі педагогічного спілкування. Позитивно-стійке ставлення до дітей. Позитивно-пасивне ставлення. Нестійке ставлення. Відкрито-негативне ставлення. Авторитарний. Демократичний. Ліберальний. Педагогічний такт. Типи вихователів. Культура спілкування вихователя. Умови ефективного педагогічного спілкування. Дотримання принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Урахування вікових та індивідуальних особливостей партнера по спілкуванню, зокрема його репрезентативної системи. Володіння вербальними засобами комунікації. Володіння вербальними засобами комунікації.

Тема 6. Взаємозв'язок педагогічної і театральної діяльності. Елементи театральної педагогіки в професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу. Система К.С. Станіславського. Єдність фізичного і психічного. Теорія, техніка і методи роботи над матеріалом. Педагогічна та акторська дія. Педагогічна сумісність і педагогічне сприймання. Компоненти спілкування: пізнавальний (формування уявлень про іншого); естетичний (зовнішній вигляд і внутрішній світ людини); поведінковий (слово і вчинок не розходяться, а в комплексі спрямовані на вихованця). Спільне й відмінне в професійній діяльності актора і вихователя. Концептуальні ознаки.

Тема 7-8. Майстерність педагога в організації освітнього простору в ЗДО. Методи педагогічного впливу в професійній діяльності вихователя. Класифікація методів дошкільного навчального закладу. Методи формування свідомості особистості. Бесіда, лекція, методи дискусійного характеру, переконання, навіювання, метод прикладу. Вплив на свідомість. Вимоги до переконання як методу педагогічного впливу. Методи організації діяльності дітей, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки. Методи привчання, вправлення, педагогічна вимога, громадська думка, метод прогнозування (перспектива), створення виховних ситуацій. Методи стимулювання діяльності і поведінки. Вербальні методи стимулювання поведінки (запитання), гра, змагання, заохочення і покарання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль 1. Сутність педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема. Суспільна значущість професії педагога, його функції.

Мета: розкриття складності педагогічної професії, багатогранності і глибини її місту, структури педагогічної діяльності, формування первинних навичок ототожнення (ідентифікації; професійними зразками). Ознайомлення із суттю педагогічної рефлексії, формування навичок рефлексії.

Обладнання: бланки тестів, опитувальних листків.

Опорні поняття: освіта, навчання, педагогічна діяльність, функції вихователя, структура діяльності, мета, об'єкт, суб'єкт, засоби, результат, мете-діяльність, рефлексійна діяльність, педагогічна позиція.

План заняття

1. Діагностування педагогічної спрямованості студентів.
2. Обговорення головних теоретичних положень.
3. Словниковий диктант опорних понять.
4. Виконання вправ на професійну ідентифікацію.
5. Виконання вправ на формування адекватних уявлень про педагогічну професію.
6. Моделювання педагогічної ситуації.

Теоретичні питання

1. Суспільна значущість професії вихователя ЗДО, його функції.
2. Поняття педагогічної діяльності, її структура.
3. Професійно-педагогічна діяльність як мета-діяльність.

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дайте визначення опорних понять теми.
3. Сформулюйте вимоги до професії вихователя ЗДО.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Виконання вправ на професійну ідентифікацію (виконується на занятті).
2. Напишіть твір-роздум «Моя педагогічна позиція» за таким планом (виконується вдома):
  - А) професійна біографія (описати причини, що сприяли вибору педагогічної професії, основні події, які вказують на те, що вибір зроблено не випадково);
  - Б) філософія педагогічної діяльності (виклад власних поглядів на професію вихователя і свою майбутню професійну діяльність);
  - В) проблеми і перспективи освіти (назвати головні проблеми, а також висловити свої погляди на майбутнє дошкільних закладів; вирізнити ту проблему у дитячих садках, яку студент вважає головною, спробувати визначити причини виникнення, запропонувати способи розв'язання).

Література

1. Биченок С. Школа молодого спеціаліста. *Психолог дошкільця*. 2016. трав. (№ 5). С. 19–25.
2. Гусак Т. Сучасний вихователь: траєкторія професійного зростання. Проект. *Дошкільний навчальний заклад*. 2014. № 7. С. 2–9.
3. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
4. Кирманова Н. Творчий вихователь - скульптор самодостатньої особистості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 12. С. 13–16.
5. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія. Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, Каф. педагогіки. Харків : ХНУ, 2009. 276 с.
6. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
7. Педагогічна майстерність: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.
8. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості : Підручник для студ. вищих пед. навч. закладів / АПН України; Ін-т пед. і психології проф. освіти. – К. : Міленіум, 2006. 346 с.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Розглядаючи перше питання, студенти повинні засвоїти, що педагогічна діяльність як форма вияву активного ставлення людини до навколишньої дійсності сконцентрована в галузі залучення молодого покоління до накопичення суспільного досвіду (в освіті). Педагог має справу з конкретними людьми: дітьми свого дошкільного закладу, школи, іншого закладу, проте його завдання не лише особистісно, а й суспільно зумовлене – підготовка підростаючого покоління до активної участі в житті суспільства. Чому суспільство змушене відкривати дитячі садочки, загальноосвітні школи? Для того, щоб нові покоління могли включитися у різні сфери життя (розвивати науку, мистецтво, виробляти продукцію, поширювати досвід). Саме тут, в освіті, у *згорнутому вигляді* діти проходять попередній шлях людства і засвоюють ті результати, яких воно досягло впродовж тисячоліть.

За багатотисячолітню історію людина нагромадила величезний досвід. Суспільство зацікавлене в тому, щоб відібрати з нього найцінніше, необхідне для засвоєння молодим поколінням, щоб через засоби масової інформації, а головним чином через вихователя ЗДО, учителя в школі трансформувати його у свідомості молоді. Призначення педагога – бути ланкою у передаванні суспільного досвіду, сприяти соціальному прогресові.

У другому питанні варто наголосити на визначенні: педагогічна діяльність – об'єкт дослідження різних галузей педагогічної науки. Дидактика вивчає загальні закономірності навчання як складової педагогічної діяльності. Методика розробляє ефективні способи викладання конкретних предметів. Теорія виховання визначає принципи й закономірності виховного впливу вихователя на вихованця. У широкому розумінні педагогічна діяльність розглядається як діяльність, метою якої є виховання підростаючого покоління. Існує кілька підходів до розуміння будови педагогічної діяльності: структурний, функціональний, рефлексивний.

У третьому питанні студенти повинні зрозуміти, що визначені особливості педагогічної діяльності дають підстави розглядати її як своєрідну мету-діяльність, тобто як таку, що надбудовується над діяльністю дитини. Йдеться про особливу позицію педагога в системі взаємодії з дітьми. Її суть полягає в тому, щоб організувати й контролювати діяльність дитини, яка виступає як об'єкт власної навчально-пізнавальної діяльності. Керівництво активністю іншої людини в психологічній науці пов'язують із рефлексивними

процесами. Під рефлексивними процесами розуміють процеси, що супроводжують міжособистісну взаємодію і дають можливість формувати уявлення про мотиви й наміри учасників спілкування, особливості сприймання ними комунікативної ситуації. Рефлексивні процеси забезпечують формування образу іншої людини та її розуміння. Діяльність педагога передбачає не лише відтворення внутрішнього світу дитини, а й активне та цілеспрямоване його перетворення відповідно до мети виховання й навчання. Якщо врахувати, що ці перетворення можливі при активності самої дитини, то можна зробити висновок, що завдання педагога полягає у створенні умов, які стимулювали б цю активність.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. У чому полягає суспільна значущість професії вихователя ЗДО, його функції?
2. Дайте визначення поняття педагогічної діяльності, її структура.
3. Проаналізуйте професійно-педагогічну діяльність як мета-діяльність.
4. Яким повинен бути вихователь-майстер?
5. Хто із учених займався дослідженням проблем педагогічної майстерності?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема. Педагогічна майстерність і особистість педагога.

Мета: усвідомлення суті й структури педагогічної майстерності як характеристики педагогічної майстерності особистості вихователя; формування уміння бачити педагогічну ситуацію й педагогічну задачу, оволодіння логікою розв'язання педагогічної задачі; розвиток гуманістичного потенціалу майбутнього педагога.

Обладнання: опорні концепти, картки з питаннями для аналізу, тексти педагогічних задач.

Опорні поняття: педагогічна майстерність, педагогічний талант, педагогічна техніка, гуманістична спрямованість, соціально-перцептивні здібності, емпатія, рефлексія, емоційна стабільність, креативність, динамізм, оптимістичне прогнозування, педагогічна ситуація, педагогічна задача, педагогічна позиція.

План заняття

1. Діагностування сформованості елементів педагогічної майстерності на початку професійного навчання.
2. Обговорення головних теоретичних положень.
3. Словниковий диктант опорних понять.
4. Аналіз педагогічних ситуацій.
5. Моделювання педагогічної ситуації «Моє педагогічне кредо».

Теоретичні питання

1. Поняття педагогічної майстерності.
2. Елементи педагогічної майстерності.
3. Педагогічна ситуація і педагогічна задача.
4. Самовиховання педагога.

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дайте визначення опорних понять теми.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Аналіз ситуацій «Заспокоєння Іліко» (Ш. Амонашвілі) та «Таранець» (А. Макаренка).

Формулювання власного педагогічного кредо (символ віри, переконання, принципи), використовуючи такий зачин: «Для мене як педагога найголовнішим буде...».

III. САМОСТІЙНА РОБОТА:

1. Прочитайте фрагмент із книги Ш. Амонашвілі «Здоровствуйте, дети», який називається «Заспокоєння Іліко». Підготуйтеся до її обговорення за такими питаннями: Чи можна назвати цей фрагмент педагогічною ситуацією? Виокремте етапи розв'язання задачі. Які професійні властивості Ш.Амонашвілі (елементи педагогічної майстерності) дали змогу успішно діяти в цій педагогічній ситуації? (*Педагогічна майстерність*: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. – СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с. – С.27-28.)

2. Прочитайте фрагмент із книги А. Макаренка «Педагогічна поема», який називається «Таранець». Підготуйтеся до її обговорення за такими питаннями: Як педагог аналізує ситуацію, що склалась? Які об'єктивні умови він враховує? Яку педагогічну задачу розв'язував у цій ситуації Макаренко? Яку ситуацію створює педагог для досягнення визначеної мети? Які риси особистості Макаренка як педагога-майстра виявились в наведеній ситуації? (*Педагогічна майстерність*: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. – СПД Богданова А.М., 2008. – 462 с. – С.28-29.)

Література

1. Грані творчості : кн. для вчителя / ред. М. Д. Ярмаченко. К. : Вища. шк., 2015. – 205 с.
2. Гришко О. Вдосконалення професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*. Полтава, 2006. № Вип. 3 (50). С.34–38
3. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
4. Кирманова Н. Творчий вихователь - скульптор самодостатньої особистості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 12. С. 13–16.
5. Марченко О. Г. Основи педагогічної майстерності. Х. : Основа, 2009. 112 с.

6. Педагогічна майстерність. Практикум / авт.-упоряд. Л. Галіцина. К. : Шк. світ, 2012. 120 с.
7. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
8. Педагогічна майстерність: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.
9. Феномен педагогічної культури: теоретичні та прикладні аспекти : Інструктивно-методичні матеріали для практичних психологів / За ред. В.Ф. Моргуна; Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Психолого-педагогіч. фак.; Каф. психології. Полтава, 2010. –57 с

Методичні рекомендації до вивчення теми:

У першому питанні необхідно акцентувати, що педагогічна майстерність – комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності на рефлексивній основі. Справді, зовні майстерність вихователя виявляється в успішному розв'язанні різноманітних завдань, високому рівні організованого навчально-виховного процесу, якостях особисті, які породжують цю діяльність, забезпечують її успішність. Ці якості слід шукати не лише в уміннях, а й у тому сплаві властивостей особистості, її позиції, які й дають педагогові змогу діяти продуктивно і творчо. Хоча педагогічна майстерність виявляється в діяльності, проте вона не зводиться до неї. Не можна обмежити її лише високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених умінь. Сутність майстерності – в особистості вихователя, в його позиції, здатності виявляти творчу ініціативу на підставі реалізації власної системи цінностей. Майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вихователя у професійній діяльності, активності, що ґрунтується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній конкретній ситуації навчання і виховання. Спрямованість на дитину як прагнення співучасті у її розвитку дає змогу обрати мету і спонукає до пошуку способів її реалізації – педагогічних технологій і техніки.

Серед елементів педагогічної майстерності слід назвати такі. Гуманістична спрямованість – найголовніша характеристика майстерності. Це спрямованість на особистість іншої людини, утвердження словом і працею найвищих духовних цінностей,

моральних норм поведінки і стосунків. Це вияв професійної ідеології вихователя, його ціннісного ставлення до педагогічної дійсності, її мети, змісту, засобів, суб'єктів. Підвалиною педагогічної майстерності є професійна компетентність. Знання вихователя звернені, з одного боку, заняття, яке він проводить, а з іншого – до вихованців, психологію яких мусить добре знати. Отже, третім елементом у структурі педагогічної майстерності є здібності до педагогічної діяльності. Вони залежать від особливостей перебігу психічних процесів, що властиві педагогічній діяльності. Ще один елемент педагогічної майстерності – педагогічна техніка як форма організації поведінки вихователя ЗДО.

Розглядаючи третє питання, необхідно з'ясувати, що педагогічна ситуація – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості дітей і колективу. Це зовнішні обставини і їх інтерпретація суб'єктами педагогічної діяльності. Педагогічна задача – це виявлені в навчально-виховному процесі суперечності, які враховує вихователь, стимулюючи розвиток особистості, це педагогічна мета, поставлена за певних умов.

Самовиховання – це формування людиною своєї особистості відповідно до свідомо поставленої мети. Для педагога робота над собою – необхідна передумова набуття і збереження професіоналізму. Це цілеспрямований процес, він є продовженням професійного виховання, коли майбутній вихователь з об'єкта виховного впливу перетворюється на суб'єкт організації власної життєдіяльності. Самовиховання вихователя починається з усвідомлення різниці між уявленням про себе як майбутнього професіонала і реальними можливостями.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Сформулюйте поняття педагогічної майстерності.
2. Назвіть елементи педагогічної майстерності.
3. Схарактеризуйте, у чому відмінність між педагогічною задачею і педагогічною ситуацією.
4. У чому особливості самовиховання педагога у закладах дошкільної освіти?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема. Педагогічна техніка педагога.

Мета: усвідомлення механізму фонаційного дихання, голосотворення; розвиток діафрагмально-реберного дихання, гнучкості й діапазону голосу, артикуляційного апарату, відпрацювання дикції; оволодіння прийомами емоційного завершення розповіді; формування елементарних навичок професійного спілкування на початку взаємодії.

Обладнання: дзеркальце, таблиця „Будова мовленнєвого апарату”.

Опорні поняття: техніка мовлення, фізіологічне дихання, фонаційне (мовне) дихання, ключичне, грудне, черевне та комбіноване дихання; сила, темп, тембр, висота голосу; дикція, артикуляція, артикуляційна гімнастика, орфоепія, емоційна завершеність розповіді.

План заняття

1. Психологічне налаштування на заняття.
2. Артикуляційна гімнастика.
3. Обговорення головних теоретичних положень.
4. Дихальні вправи. Діагностування дикції.
5. Словниковий диктант опорних понять.
6. Виконання вправ на розвиток дикції.
7. Моделювання педагогічної ситуації: проведення розповіді.

Теоретичні питання:

1. Поняття педагогічної техніки.
2. Внутрішня техніка педагога.
3. Зовнішня техніка педагога.

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дайте визначення опорних понять теми.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомитись з системою вправ на розвиток фонаційного дихання й голосотворення, підготуватись до їх демонстрації у групі.
2. Підготуватись до демонстрації розповіді. Обдумати прийоми виходу на контакт з дітьми.

3. Обдумати зміст і прийоми емоційного завершення розповіді.

III. САМОСТІЙНА РОБОТА:

1. Підготуватись до проведення вправ на дихання, артикуляційної гімнастики, вправ на дикцію та висоти голосу.

Література

1. Амонашвили Ш. А. Педагогическая симфония. Избранные страницы. К. : Вид-во "Плеяди", 2005. – 200 с.
2. Варламова Л. Партнерська взаємодія педагога з дитиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 5. С. 11–19.
3. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. Вип. 5 / Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2008. 280 с.
4. Гусак Т. Сучасний вихователь: траєкторія професійного зростання. Проект. *Дошкільний навчальний заклад*. 2014. № 7. С. 2–9.
5. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
6. Кукуруза К. Педагогічна ефективність вихователя. Семінар-практикум для вихователів. *Психолог дошкілля*. 2018. № 8. С. 11–15
7. Михайленко Л. Л. Повышение профессионального уровня педагогов в дошкольном образовательном учреждении. *Методист*. 2006. №5. С.63–67.
8. Основи педагогічної майстерності : метод. рек. до практич. та лабораторних занять для студ. природ. спец. / упоряд. Гриньова М. В., Малаканова Л. В., Сорокіна Г. Ю.; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Аструя, 2013. 85 с
9. Педагогічна майстерність. Практикум / авт.-упоряд. Л. Галіцина. К. : Шк. світ, 2012. 120 с.
10. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
11. Терещенко Т. Сходінки фахового успіху. *Дитячий садок*. 2006. №39. С. 3–4.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Розглядаючи перше питання, необхідно зрозуміти, що педагогічна техніка – це вміння використовувати власний психофізичний апарат як інструмент виховного впливу. Це – володіння комплексом прийомів, які дають вихователю можливість глибше, яскравіше, талановитіше виявити свою позицію і досягти успіхів у виховній роботі.

Поняття «педагогічна техніка» містить дві групи складників. Перша група пов'язана з умінням педагога керувати своєю поведінкою: техніка володіння своїм організмом (мімікою, пантомімікою); керування емоціями, настроєм для зняття зайвого психічного напруження, збудження творчого самопочуття; опанування умінням соціальної перцепції (техніка керування увагою, увагою); техніка мовлення (керування диханням, дикцією, гучністю, темпом мовлення). Друга група пов'язана з умінням вплинути на особистість і колектив: техніка організації контакту, управління педагогічним спілкуванням; техніка навіювання тощо.

Аналізуючи друге питання, необхідно зазначити, що внутрішня техніка – створення внутрішнього переживання особистості, психологічне налаштування вихователя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю й почуття.

Самопочуття педагога не є особистою справою, бо настрої його відбивається й на дітях, і на колегах, і на батьках вихованців. Кожне слово вихователя не тільки несе інформацію, а й передає ставлення до неї. Досягти оптимального внутрішнього стану в педагогічній діяльності важко, бо сама вона емоційно напружена, «це робота серця і нервів, це буквально щоденна і щогодинна витрата величезних душевних сил. Наша праця – це повсякчасна зміна ситуацій, що викликає то посилене збудження, то гальмування». Вихователь повинен уміти зберігати працездатність, володіти ситуаціями для забезпечення успіху в діяльності і збереження свого здоров'я. Для цього важливо працювати над виробленням такого синтезу якостей і властивостей особистості, які дадуть змогу впевнено, без зайвого емоційного напруження здійснювати свою професійну діяльність:

- педагогічного оптимізму;
- впевненості у собі, відсутності страху перед дітьми;
- умінні володіти собою, відсутності емоційного напруження;
- наявності вольових якостей (цілеспрямованості, самовладання, рішучості).

Працюючи над третім питанням, студенти повинні зрозуміти, що зовнішня техніка – втілення внутрішнього переживання вихователя в його тілесній природі: міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці.

Важлива передумова творчого процесу – гармонійна єдність внутрішнього змісту діяльності і зовнішнього його вияву. Педагогові варто навчитися адекватно й емоційно виразно відображувати свій внутрішній стан, думки і почуття. Елементами зовнішньої техніки вихователя є вербальні (мовні) й невербальні засоби. Саме через них педагог виявляє свої наміри, саме їх «читають» і розуміють вихованці. Дослідження засвідчують, що невербальні засоби, зокрема жест, можуть мати більшу вагу у спілкуванні, ніж слово. Так, коли ми говоримо: «Ти гарний хлопчик» і водночас супроводжуємо висловлювання жестом негативної оцінки (похитування головою), то 85% сприймуть цю інформацію за змістом жесту, а не слова. Отже, до зовнішньої техніки вихователя мусить бути дуже уважним. Зовнішній вигляд педагога має бути естетично виразним. Головна вимога щодо одягу вихователя – скромність та елегантність.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Сформулюйте поняття педагогічної техніки.
2. Назвіть загальні особливості педагогічної техніки вихователя ЗДО.
3. Схарактеризуйте особливості внутрішньої техніки педагога.
4. Схарактеризуйте особливості зовнішньої техніки педагога.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: Уміння професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя

Мета: усвідомлення сутності стратегії професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя; доцільності вибору прийомів педагогічного впливу; розвиток власної педагогічної техніки.

Обладнання: картки із завданнями для аналізу різних аспектів професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя.

Опорні поняття: психолого-педагогічні вміння, фахово-методичні вміння, спеціальні вміння, творчі вміння, уміння самовдосконалення.

План заняття

1. Обговорення головних теоретичних положень.
2. Виконання вправ на формування вміння аналізувати різні аспекти професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя.
3. Моделювання ситуацій професійно-педагогічної взаємодії й самовдосконалення вихователя.

Теоретичні питання

1. Психолого-педагогічні уміння вихователя.
2. Фахово-методичні, спеціальні і творчі уміння вихователя.
3. Уміння вдосконалювати власну педагогічну техніку

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дати визначення опорних понять теми, запишіть їх у зошит із практичних робіт.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Змоделюйте фрагмент заняття. Проведення гри, бесіди з дошкільниками.
2. Створити образну модель педагогічної техніки вихователя ЗДО.

III. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА:

1. Провести дослідження схильності до вибору стратегії взаємодії у майбутніх педагогів. Підібрати відповідну методичку, скориставшись матеріалом підручника „Педагогічна майстерність”: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. – СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с. (с.288-289).

Література

1. Біла К. Самоосвіта педагогів дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 2. С. 17–19.
2. Варламова Л. Партнерська взаємодія педагога з дитиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 5. С. 11–19.
3. Галяпа М. Організація педагогічної взаємодії : крок за кроком. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 1. С. 30–42.
4. Граєва А. Стиль керівництва - особистісно орієнтований. *Дошкільне виховання*. 2007. №6. С.9–12.
5. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
6. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
7. Педагогічна майстерність: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.
8. Сисоева С. О. Основи педагогічної творчості : Підручник для студ. вищих пед. навч. закладів / АПН України; Ін-т пед. і психології проф. освіти. – К. : Міленіум, 2006. 346 с.
9. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти : Модульний посібник / Полтавський обл. ін-т післядипломної пед. освіти імені М.В. Остроградського; Каф. пед. майстерності. Полтава, 2006. 292 с.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Психолого-педагогічні вміння є найбільш узагальненими. Вони стосуються всієї педагогічної діяльності вихователя, забезпечуючи виконання всіх трудових функцій. Це вміння аналітичні, проєктивні, конструктивні, організаційні, комунікативні; уміння, необхідні для здійснення контролю за перебігом навчально-виховного процесу та його регулювання; уміння оцінювати отримані результати і визначати нові педагогічні завдання.

До *аналітичних* слід віднести уміння:

- спостерігати, аналізувати й оцінювати рівень розвитку, вихованості та навченості кожної дитини;
- аналізувати конкретні педагогічні ситуації, оцінювати їх і враховувати в організації активного педагогічного впливу;
- аналізувати й оцінювати педагогічні явища, причини, умови і характер їх виникнення та розвитку (наприклад, виявлення негативних проявів у дітей, таких, як агресія, примхливість, упертість, недисциплінованість, надмірна збудливість) тощо;

Проєктивні вміння охоплюють:

- уміння проєктувати результати педагогічних впливів та шляхи їх здійснення;
- уміння проєктувати розвиток особистості кожної дитини й колективу в цілому;
- уміння прогнозувати результати навчання і виховання, можливі труднощі в навчанні й вихованні окремих дітей;
- уміння виділяти й конкретизувати педагогічні завдання, визначати умови їх розв'язання, планувати свою роботу, пов'язану з керівництвом різними видами діяльності тощо;

Коло *конструктивних* умінь охоплює вміння:

- аналізувати і вибирати навчально-виховний матеріал відповідно до мети навчання і виховання, ураховуючи рівень навченості й вихованості дітей;
- здійснювати дидактичну переробку матеріалу, адаптуючи його до рівня розвитку вихованців;
- ділити кожну дію на окремі операції, обґрунтовуючи значення кожної;"
- найбільш раціонально розташовувати дітей під час певного виду діяльності тощо;

До *організаційних* умінь належать такі:

- уміння керувати поведінкою й активністю дітей, зацікавлювати й залучати вихованців до ігор, занять, трудових доручень, урахувавши їх бажання;
- уміння об'єднувати дітей у групи, урахувавши їх симпатії, інтереси, рівень розвитку, індивідуальні особливості;
- уміння швидко й компетентно розв'язувати педагогічні задачі, вибираючи найбільш ефективні засоби педагогічного впливу тощо;

Комунікативні вміння також характеризуються неоднорідністю. Серед них необхідно виділити такі:

- уміння враховувати під час спілкування вікові особливості дітей;
- уміння враховувати індивідуальні особливості, зокрема вид репрезентативної системи - основного каналу світосприйняття людини;
- уміння помічати, правильно розуміти невербальні сигнали співрозмовника і самому доречно користуватися ними тощо;

Розглядаючи друге питання, необхідно з'ясувати, що *фахово-методичні вміння* - це специфічні вміння, пов'язані з організацією конкретної діяльності, якій навчають дошкільнят. Цими вміннями майбутні вихователі оволодівають під час вивчення фахових методик, дошкільньої педагогіки, дисциплін інформаційного циклу. Так, опановуючи методику зображувальної діяльності, вихователь має оволодіти вмінням навчити дитину помічати красиве в навколишній дійсності й оцінювати це, послуговуючись естетичними еталонами; сприймати об'єкт та аналізувати його з метою подальшого відображення в продуктах зображувальної діяльності - малюнку, аплікації, ліплення, конструюванні; навчити техніці, зокрема й нетрадиційній, малювання, аплікації, ліплення, конструювання із застосуванням адекватних зображувальних засобів; навчити аналізувати власні роботи і роботи своїх одногрупників.

У третьому питанні варто звернути увагу на те, що до умінь самовдосконалення педагогічної техніки відносимо:

- 1) аналітичні - уміння аналізувати та оцінювати рівень сформованості своєї педагогічної техніки, з'ясувати причини недостатньої сформованості тих чи інших умінь (обмаль професійних знань, часу на вироблення певного вміння тощо);
- 2) проєктивно-конструктивні - уміння поставити мету, вибрати напрямки, розробити план чи програму вдосконалення

- педагогічних умінь, відібрати ефективні методи та засоби, адаптувати їх до своїх індивідуальних можливостей і потреб;
- 3) гностичні - уміння здійснювати цілеспрямований пошук необхідної інформації щодо поновлення знань про певне вміння та ефективні способи його вдосконалення;
  - 4) спонукально-організаційні - уміння реалізувати створену програму чи план удосконалення своїх умінь, мобілізуючи при цьому свої морально-вольові якості і пізнавальні процеси.
  - 5) уміння самовдосконалюватися ґрунтуються на знаннях засобів, компонентів, етапів, методів і прийомів самовдосконалення та вмінні застосовувати їх у власному професійному зростанні. Основною умовою самовдосконалення є адекватна практична діяльність майбутніх вихователів.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Якими психолого-педагогічними вміннями повинен володіти вихователь дітей дошкільного віку?
2. Які фахово-методичні вміння має виробити в себе вихователь дітей дошкільного віку?
3. Назвіть спеціальні вміння вихователя ЗДО.
4. Якими творчими вміннями повинен володіти вихователь?
5. Які вміння самовдосконалення повинні бути в арсеналі педагогічної техніки вихователя?
6. Визначте залежність між психолого-педагогічними, фахово-методичними, спеціальними і творчими вміннями вихователя.

Змістовий модуль 2. Майстерність педагога в організації освітнього простору в закладах дошкільної освіти.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема. Культура спілкування вихователя закладу дошкільної освіти.

Мета: усвідомлення специфіки педагогічного спілкування як діалогічної взаємодії; формування установки на особистісно орієнтовану позицію в роботі з аудиторією; розвиток уміння аналізувати педагогічну діяльність.

Обладнання: схема „Порівняльна характеристика стилів спілкування педагога”, картки із завданнями для аналізу різних аспектів професійно-педагогічного спілкування.

Опорні поняття: педагогічне спілкування; діалогічне педагогічне спілкування; суб'єкт-суб'єктний характер педагогічного спілкування; поліфонія у спілкуванні; модальність у спілкуванні; персоніфікація тексту повідомлення; установка на відповідь; стиль керівництва авторитарний, демократичний, ліберальний; моделювання у спілкуванні; комунікативна атака; формально-рольове й особистісно орієнтоване спілкування; комунікативна перцептивна та інтерактивна сторони спілкування.

План заняття

1. Діагностування ціннісних орієнтацій педагога у професійному спілкуванні.
2. Обговорення головних теоретичних положень.
3. Виконання вправ на формування вміння аналізувати різні аспекти педагогічного спілкування.
4. Моделювання стилю спілкування в індивідуальній бесіді з дошкільником.

Теоретичні питання

1. Визначення педагогічного спілкування, його функції та стадії.
2. Стили ставлення вихователя до вихованців та стилі педагогічного спілкування.
3. Педагогічний такт. Типи вихователів.
4. Умови ефективного педагогічного спілкування.

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дати визначення опорних понять теми, запишіть їх у зошит із практичних робіт.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Виконати вправи 5 (письмово) і 6 (усно) Дивіться: „Педагогічна майстерність”: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. – СПД Богданова А.М., 2008. – 376 с. – С. 232-234.
2. Вибрати педагогічну ситуацію, що потребує індивідуальної педагогічної бесіди, записати зміст ситуації; визначити доцільну позицію – формально-рольову чи особистісно орієнтовану, а також доцільний стиль спілкування.

III. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА:

1. Розробити кодекс спілкування студента педагогічного університету (вихователя ЗДО). Записати його і запропонувати для обговорення.
2. Підготуватись до проведення бесіди з першокурсниками „Славетний випускник Полтавського педагогічного інституту Василь Олександрович Сухомлинський”.

Література

1. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с
2. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навч. метод. посібник для викл. та студ. пед. ін-т, пед. училищ. К. : ІЗМК,2006. – 140 с
3. Коваленко А. Розвиваємо мовлення вихователів: методичний турнір. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 11. С. 22–26
4. Мовлення педагога дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 3. С. 7–13
5. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
6. Піроженко Т. Якщо очікуєш змін - змінюйся сам. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 12. С. 4–8.

7. Терещенко Л. Комунікативна компетентність педагога: три методики для діагностування. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 6. С. 4–11.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

І. А. Зязюн дає таке визначення педагогічного спілкування: «Професіональне педагогічне спілкування - це комунікативна взаємодія педагога з вихованцями, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків».

Педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від вихователя спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з дітьми, їх батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу.

Отже, спілкування в роботі вихователя є засобом:

- 1) самопрезентації вихователя;
- 2) виконання навчально-виховних завдань;
- 3) соціально-психологічного забезпечення виховного процесу;
- 4) організації взаємовідносин вихователя і дітей, що забезпечує успішність самореалізації вихованців;
- 5) організації співпраці вихователя з колегами і батьками вихованців.

Педагогічне спілкування - процес складний, багатошаровий, безперервний, багатофункціональний.

До функцій педагогічного спілкування належать:

- *Інформаційна*
- *Пізнавальна*
- *Організація діяльності*
- *Обмін ролями*
- *Співпереживання*
- *Самоствердження.*
- *Інтегративно-компенсаторна*

Студенти на практичному занятті повинні схарактеризувати кожную з них.

Працюючи над другим питанням, студенти повинні засвоїти, що в основу стилю спілкування вихователя покладено його загальне ставлення до дітей і професійної діяльності в цілому. Стилі ставлення вихователя до дітей дошкільного віку вивчали Я.А. Коломийський та

Є.О. Панько. Вони розрізняють позитивно-стійке, позитивно-пасивне, нестійке, відкрито-негативне, пасивно-негативне ставлення.

Якщо ставлення вихователя до дітей *позитивно-стійке*, то він виявляє ділову реакцію на діяльність вихованців, допомагає у важку хвилину, відчуває потребу в неформальному спілкуванні, об'єктивно їх оцінює, підтримує, заохочує. Вимогливість у поєднанні із зацікавленістю викликає у вихованців довіру. Вони розкуті, комунікабельні.

Позитивно-пасивне ставлення вихователя визначається установкою: лише вимогливість та суто ділові стосунки можуть забезпечити успіх у навчально-виховній роботі. Звідси - сухий, офіційний тон, брак емоційного забарвлення взаємин, теплоти, душевності. А це збіднює спілкування і гальмує емоційний і творчий розвиток, вихованців.

Нестійке ставлення характерне для вихователя, успіх взаємодії якого визначається виключно його настроєм: гарний настрій - і діти слухняні, любі; поганий настрій - вихованці нестерпні, некеровані, дратують і виводять із себе. У цьому стилі яскраво виявляється невміння вихователя володіти власною психотехнікою - приховувати поганий настрій від дітей і колег, не заражати негативними емоціями інших.

Відкрито-негативне ставлення до дітей виявляється і в словах (гірших дітей за вас я не бачила; як мені набридли ваші витівки і непослух! тощо), і в діях. Такий вихователь досить часто використовує покарання і негативні непрямі вимоги, погрози як методи виховного впливу на дітей. Відсутні привітність, довіра, відкритість і щирість у стосунках. Діти такого вихователя бояться, не поважають, намагаються його не гнівити.

У наступному питанні потрібно акцентувати увагу на тому, що усі дослідження педагогічного такту педагога підкреслюють ємність цього поняття і зазначають відсутність єдиного його визначення. Складність розкриття суті педагогічного такту обумовлена специфічністю цього явища порівняно із загальноприйнятими поняттями «такт».

Педагогічний такт - це вміння вихователя встановлювати педагогічно доцільний тон і стиль у спілкуванні з дітьми, це професійне вміння педагога знайти і правильно застосувати найбільш

ефективний засіб виховного впливу на вихованців, який сприяв би формуванню їх людській гідності.

Педагогічний такт передбачає наявність у вихователя почуття міри, тобто вміння дозувати свої засоби впливу, не допускаючи крайнощів у спілкуванні з дітьми. Дозування впливу виявляється в-помірному, адекватному використанні виховних засобів. Виховні впливи педагога потребують чіткого дозування, як і ліки. Надмірність може привести до зворотної реакції: надмірна вимогливість -до неслухняності, надмірна поблажливність - до грубощів. В основі такту лежить чуття дитини і міри власних виховних дій. В.О. Сухомлинський вважав, що педагог повинен бачити себе в дитині і дитину в собі. Це сприятиме контролю за власними виховними діями.

Розглядаючи останнє питання, необхідно повідомити, що для того, щоб професійне педагогічне спілкування було ефективним, вихователю слід зважати на такі умови:

1. *Дотримання принципу суб'єкт-суб'єктної взаємодії*, що передбачає готовність вихователя бачити і розуміти співрозмовника, перебувати в рівній психологічній позиції з ним, розуміти його погляди.
2. *Урахування вікових та індивідуальних особливостей партнера по спілкуванню, зокрема його репрезентативної системи* – основного каналу світосприймання.
3. *Володіння вербальними засобами комунікації*: технікою мовлення та комунікативними якостями мовлення (правильність, точність, стислість, доцільність, виразність, ясність, пестливість).
4. *Володіння вербальними засобами комунікації засобами спілкування*: правильно встановлювати дистанцію під час спілкування; користуватися поглядом, жестами, мімікою; дотримуватися конгруентності відповідності вербальних і невербальних засобів комунікації.
5. *Володіння вербальними засобами комунікації*: керувати власним психофізичним станом, емоціями, розуміти психофізичний стан партнера по спілкуванню, вчасно помічати найменші зміни в ньому й адекватно на них реагувати.
6. *Дотримання педагогічного такту*. Тактовність у спілкуванні передусім виявляється у вмінні: поважати співрозмовника, називаючи його на ім'я, чи на ім'я та по батькові; доречно

посміхатися; уважно слухати; не перебивати; не бути нав'язливим, грубим, гіперкомунікативним - говорити більшу частину часу взаємодії і чути тільки себе.

7. *Урахування емоційного стану співрозмовника та обставин, за яких відбувається спілкування.* Якщо мама вихованця перебуває в негативному емоційному стані, роздратована, засмучена, навряд чи варто говорити їй про проблеми її дитини, цим самим «підливаючи масла у вогонь».
8. *Урахування загального культурного рівня та педагогічної освіченості співрозмовника.* Свою думку слід одягати в таку словесну оболонку, яка б була зрозумілою для співрозмовника, легко сприймалася, спонукала до відповідної адекватної мовленнєвої реакції.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Що таке педагогічне спілкування?
2. Які функції реалізує вихователь у процесі педагогічного спілкування?
3. Скільки етапів педагогічного спілкування виділив В. А. Кан-Калик? Охарактеризуйте їх.
4. Які існують стилі ставлення вихователя до вихованців, на думку Я. А. Коломийського і Є. О. Панько?
5. Назвіть основні стилі керівництва, охарактеризуйте їх.
6. Схарактеризуйте стилі педагогічного спілкування вихователя і дітей. Які з них є найбільш сприятливими для розвитку дошкільників?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема: Взаємозв'язок педагогічної і театральної діяльності.

Мета: усвідомлення суті взаємозв'язку педагогічної і театральної діяльності; формування умінь бачити спільне та від'ємне в педагогічній та театральній діяльності; розвиток творчого потенціалу майбутнього педагога.

Обладнання: опорні конспекти, картки з питаннями для аналізу, тексти педагогічних задач.

Опорні поняття: система К.С. Станіславського, акторські і педагогічні здібності, спільні ознаки акторської і педагогічної діяльності, режисура педагогічної дії вихователя, процеси акторської і педагогічної творчості.

План заняття

1. Обговорення головних теоретичних положень.
2. Словниковий диктант опорних понять.

Теоретичні питання

1. Елементи театральної педагогіки в професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу.
2. Педагогічна та акторська дія.
3. Педагогічна сумісність і педагогічне сприймання.
4. Спільне й відмінне в професійній діяльності актора і вихователя

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дати визначення опорних понять теми, запишіть їх у зошит із практичних робіт.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Написати педагогічний твір-роздум на одну із тем «Чи потрібні вихователеві акторські здібності?», «Педагогічна діяльність вихователя – це театр одного актора?»

III. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА:

1. Проаналізувати та записати у зошит основні принципи системи К. Станіславського, їх використання в професійній діяльності педагога.

Література

1. Варламова Л. Партнерська взаємодія педагога з дитиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 5. С. 11–19.
2. Вихователь - ключова фігура у дитячому садку. *Дитячий садок*. 2008. №15. С.1
3. Гримова Т. Воспитатель-руководитель театрализованной деятельности *Дошкольное воспитание*. 2010. № 2. С. 115–121.
4. Громико Л. Дозволь собі бути щасливим. Семінар з елементами тренінгу. *Психолог дошкілля*. 2018. № 10. –С. 18–29.
5. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
6. Кирманова Н. Творчий вихователь - скульптор самодостатньої особистості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 12. С. 13–16.
7. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія. Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, Каф. педагогіки. Харків : ХНУ, 2009. 276 с.
8. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.
9. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія : Навч. посіб. / Уклад. Н.В.Гузій; Ін-т змісту і методів навч. К., 2015. 168 с.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Розглядаючи перше питання, студенти повинні з'ясувати, що навчально-виховний процес в дошкільному закладі - явище складне, багатогранне, динамічне. Його специфіка визначається педагогічним спілкуванням. Педагогічне спілкування вихователя - професійна необхідність. З його допомогою здійснюється взаємовплив вихователя і вихованців. Щоб цей взаємовплив був ефективним, у педагога і

дитини мають, переважати позитивні естетичні почуття як показник людяності, творчості, працездатності та результативності. Професійне спілкування вихователя близько стикається з мистецтвом, що завжди є поєднанням таланту й майстерності.

І.А. Зязюн переконаний, що педагогу недостатньо знань основ наук і методики навчально-виховної роботи. Адже всі його, знання й уміння можуть передаватися вихованцям лише завдяки живому і безпосередньому спілкуванню з ними. Не всі педагоги замислюються над тим, що процес взаємостосунків з дітьми в дошкільному закладі містить багато складників, серед яких мистецькі, моральні, психологічні, технологічні, що й визначає якість спілкування. Щоб удосконалити професійне спілкування, зробити його більш впливовим, вихователів слід звернутися до театральної педагогіки.

Сьогодні інтерес до театральної педагогіки обумовлений низкою соціокультурних і освітніх факторів. Перший фактор - це потреба особистості, яка здатна до адекватної культурної само-ідентифікації, до вільного вибору власної позиції. Саме у вищому навчальному закладі відбувається становлення особистісної самосвідомості фахівця, формується культура почуттів і спілкування, оволодіння психофізичним апаратом свого тіла, голосом, пластикою рухів, виховується почуття міри, смак - все те, що необхідне для успіху в майбутній професійній діяльності вихователя. Тому елементи театральної педагогіки, що є органічною складовою навчально-виховного процесу у виші, універсальний засіб розвитку творчих, артистичних здібностей майбутнього педагога.

Працюючи над другим питанням, студенти повинні схарактеризувати спільні особливості у професії актора і вихователя. Адже в драматургії заняття чи в організації іншого виду дитячої діяльності є і використання розмовного матеріалу (читання, розповідь, бесіда, пояснення тощо), і мінімальних декорацій - інтер'єру групової кімнати, дидактичних матеріалів (ілюстрацій, макетів, моделей, елементів одягу конкретного персонажа тощо), музичного супроводу, і при цьому вихователь є самим собою - особистістю, яка цілеспрямовано виховує і навчає.

З цих позицій стає зрозумілим, чому вихователів дошкільного закладу важливо усвідомити принципи театральної дії, її закони. У цьому може допомогти система К.С. Станіславського, який розглядає органічну природу театральної творчості через природу людини-

творця, актора. У ній уперше вирішується питання свідомого оволодіння підсвідомим, довільним процесом творчості, виявом таланту особистості в діяльності. Система К. С. Станіславського - наука не тільки про акторську творчість, а й про те, як, спираючись на об'єктивні закони; плекати, розвивати, збагачувати різні здібності, і не лише сценічні. Вона - важливий засіб підвищення коефіцієнта корисної дії у творчій діяльності й актора, і вихователя.

Система К. С. Станіславського ґрунтується на таких п'яти принципах виховання актора, які можуть в адаптованому вигляді використовуватися й у підготовці вихователя:

1) принцип життєвої правди (у педагогіці - це зв'язок навчання і виховання з життям);

2) принцип ідейної спрямованості: учення про надзавдання (цей принцип відіграє велику роль у конструктивній діяльності педагога, адже режисура заняття, гри, праці, спостереження передбачає постановку завдання, надзавдання, яке й розв'язує вихователь);

3) принцип дії - підґрунтя переживання й матеріалу для творчості, він є основним у системі К. С. Станіславського (творче переживання й матеріал для творчості є провідним компонентом в організаторській діяльності вихователя);

4) принцип органічної творчості (розкриває нерозривний зв'язок психічного і фізичного, суб'єктивного переживаного почуття педагога з його зовнішнім об'єктивним вираженням, тобто говорить про рівень психотехніки вихователя, володіння своїм організмом - Головним інструментом впливу на вихованців);

5) принцип творчого перевтілення в образ - це стан сценічного переживання, на ґрунті якого розв'язуються завдання всіх попередніх принципів (цей принцип знаходить своє відображення в гностичній діяльності вихователя як засадовій для всієї професійної діяльності педагога).

Аналізуючи третє питання, необхідно зрозуміти, що сумісність педагога і вихованців ґрунтується на принципах взаємної доброзичливості, довіри, принциповості, відповідальності.

У спілкуванні виділяють три компоненти: *пізнавальний* (формування уявлень про іншого); *естетичний* (зовнішній вигляд і внутрішній світ людини); *поведінковий* (слово і вчинок не розходяться, а в комплексі спрямовані на виховання). Усі компоненти тісно взаємопов'язані.

Під час педагогічного спілкування відбувається комунікативне взаємозараження педагога і вихованців, що істотно впливає на їхнє творче самопочуття, а особливо на змістовний бік педагогічного спілкування, рівень пізнавальної діяльності дітей. Педагог виступає як активатор співпереживання і заражає дітей проблемою, спільним пошуком. Співпереживання, викликане вихователем у вихованців, впливає і на самого вихователя. Взаємостосунки дітей і педагога значною мірою залежать від самопочуття вихователя (чи піднесений він, чи байдужий). Виникнення творчого піднесення в педагога, як і в актора, ускладнюється тим, що захопитись уже знайомим і звичним матеріалом дуже важко. Творчому самопочуттю й актора, і вихователя, особливо в перші роки їхньої діяльності, заважає м'язове напруження. Воно найбільше руйнує органіку творчої природи, погіршує здатність мислити, красиво говорити, заважає вільному вияву естетичних почуттів. У вихователя повинна бути природність у жестах, мовленні, привабливість і грація в рухах. Цьому допоможе спеціальний тренінг і практика адекватної професійної діяльності.

Кожний талановитий педагог як митець - неповторний, а всі посередні - схожі один на одного невмінням захопити вихованців, повести за собою, передати їм багатство людської культури, досвіду, почуттів, завоювати їхню любов і довіру. Вихователеві постійно слід удосконалюватися, інакше він приречений на моральне старіння і втрату прихильності вихованців.

Розглядаючи 4 питання, студентам треба заповнити таблицю:

<i>Природа сценічної творчості актора</i>	<i>Природа педагогічної творчості</i>
<u>Воля.</u> Актор готується до майбутньої ролі, ознайомлюється з твором, захоплюється або змушує захопитися ним, що активізує творчі здібності, пробуджує бажання творити	<u>Воля.</u> Вихователь ознайомлюється . із темою заняття, завданнями, захоплюється ним, занурюється в його зміст
<u>Шукання.</u> Актор шукає в собі і поза собою духовний матеріал для творчості	<u>Шукання.</u> Вихователь шукає матеріал для реалізації завдань заняття, добирає низку методів, прийомів, готує демонстраційний матеріал

<p><u>Переживання</u> - створення внутрішнього і зовнішнього образу зображуваної особи, сприйняття чужого життя як свого власного.</p>	<p><u>Переживання</u> - моделювання конспекту, його «проживання», глибоке занурення в обраний матеріал заняття.</p>
<p><u>Втілення</u>. Актор наочно творить для себе через використання низки обраних ним виражальних засобів.</p>	<p><u>Втілення</u> - це розставляння акцентів на найбільш вагомих чи складних моментах заняття з добором необхідного арсеналу індивідуальних вербальних і невербальних засобів вираження задуманого змісту.</p>
<p><u>Злиття</u>. Актор з'єднує до повного злиття процеси «переживання» і «втілення», які здійснюються одночасно, підтримуючи і розвиваючи один одний.</p>	<p><u>Злиття</u>. Вихователь у процесі репетиції заняття з'єднує до повного злиття процеси «переживання» і «втілення», які практично здійснюються майже одночасно.</p>
<p><u>Вплив</u>. Актор впливає на глядачів своєю особистістю і низкою виражальних засобів, які допомагають йому максимально розкрити конкретний сценічний образ.</p>	<p><u>Вплив</u>. Вихователь впливає на дітей під час проведення заняття усіма обраними і відпрацьованими засобами, у яких виявляється його педагогічна індивідуальність, «почерк».</p>

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Чим викликаний інтерес до театральної педагогіки?
2. Чому в процесі оволодіння професією майбутньому вихователі варто звертатися до театральної педагогіки?
3. У чому суть системи К. С. Станіславського, які її основні принципи?

4. Які якості, здібності потрібні для успішної професійної діяльності вихователів й актору?
5. Як співвідносяться педагогічна віддача і сприймання в професійній діяльності вихователя ЗДО?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7-8

Тема. Майстерність вихователя в організації освітнього простору в закладах дошкільної освіти

Мета: усвідомлення специфіки майстерності вихователя в організації освітнього простору в ЗДО; формування установки на особистісно орієнтовану позицію в роботі з дошкільниками; формування позитивного досвіду суспільної поведінки.

Опорні поняття: методи виховання, переконання, бесіда, навіювання, перспектива, громадська думка, вимога, заохочення, покарання, змагання, умови ефективного використання методів виховання.

План заняття

1. Термінологічний діалог.
2. Обговорення основних теоретичних положень.
3. Перевірка виконання практичної роботи – аналіз розроблених рекомендацій.

Теоретичні питання

1. Методи педагогічного впливу в професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу.
2. Методи формування свідомості особистості.
3. Методи організації діяльності дітей, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки.
4. Методи стимулювання діяльності і поведінки.

Завдання для студентів

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Ознайомившись із рекомендованою літературою, підготуватись до відповіді на теоретичні питання (див. вище).
2. Дати визначення опорних понять теми, запишіть їх у зошит із практичних робіт.

II. ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

1. Розробити рекомендації для вихователів щодо застосування методів педагогічного впливу (групу методів чи метод вибрати самостійно).
2. Змоделювати педагогічну ситуацію щодо розроблення та проведення індивідуальної бесіди на запропоновану тему за підручником *Педагогічна майстерність: Підручник* / За ред. І.А. Зязюна. – К., 2008. (с. 245).
3. Проаналізувати ознаки активного слухання співрозмовника в бесіді у вправі №4 у підручнику *Педагогічна майстерність: Підручник* / За ред. І.А. Зязюна. – К., 2008. (с. 244).
4. Навести приклади двох ситуацій, де б Ви змогли використати метод переконання у спілкуванні зі старшими дошкільниками.

III. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА:

1. Проведіть діагностування комунікативної готовності до діалогу з дитиною, скориставшись тестами на с. 237 підручника *Педагогічна майстерність: Підручник* / За ред. І.А. Зязюна. – К., 2008.
2. Наведіть приклади виховних засобів, через які можна реалізувати методи привчання для дошкільників.

Література

1. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. Вип. 5 / Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2008. 280 с.
2. Грасва А. Стиль керівництва - особистісно орієнтований. *Дошкільне виховання*. 2007. №6. С.9–12.
3. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.
4. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
5. Кузнецова Т. Креативність - шлях до пізнання. Семінар-практикум для вихователів. *Психолог дошкілля*. 2017. жовт. (№ 10). С. 4–6.
6. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

Методичні рекомендації до вивчення теми:

Розглядаючи перше питання практичного заняття, студентам необхідно усвідомити, що сьогодні під методом розуміють найкоротший шлях досягнення оптимальних результатів, що відповідають поставленим виховним цілям (М.Д. Ярмаченко).

У процесі розвитку педагогічної науки існували різні підходи до класифікації методів виховання. Класифікація методів – це чітка система виховних впливів, добірка «інструментів», за допомогою яких можна виконувати найтонші операції, пов'язані з формуванням особистості.

Розглянемо класифікацію методів, розроблену В. О. Сластьоніним, оскільки саме вона найчастіше використовується в практиці роботи вихователя дошкільного закладу. Згідно з цією класифікацією, методи виховання об'єднуються в 4 групи:

- 1) методи формування свідомості особистості;
- 2) методи організації діяльності, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки;
- 3) методи стимулювання діяльності та поведінки;
- 4) методи самовиховання.

Отже, методика педагогічного впливу є системою засобів, яка використовується з метою організації різнопланової діяльності дітей, що забезпечує їх різнобічний розвиток.

Аналізуючи друге питання, варто зазначити, що до цієї групи методів належать: бесіда, лекція, методи дискусійного характеру, переконання, навіювання, метод прикладу. Лекція і методи дискусійного характеру в практиці виховної роботи в ЗДО не використовуються.

В основі цієї групи методів лежить слово педагога - найтонший інструмент у педагогічній діяльності. В. О. Сухомлинський порівнював слово педагога за силою впливу на вихованців із музичним інструментом в руках музиканта, фарбами в руках живописця, різцем в руках скульптора. Саме слово вихователя є тим містком, через який наука виховання переходить у педагогічне мистецтво, майстерність.

Бесіда - метод, за допомогою якого здійснюється процес спілкування, це джерело взаємовідносин між вихователем і вихованцями.

Переконання. Це поняття багатозначне: 1) складова частина виховання (суто термінологічне значення); 2) один із аспектів свідомості особистості; 3) спосіб впливу, метод. З допомогою переконання погляди, думки однієї людини передаються іншій або групі людей.

Гіпотеза - логічний, центральний елемент доказу. Переконати когось означає викликати в нього впевненість в істинності гіпотези.

Доказ (аргумент) - думка, істинність якої перевірена і доведена, а тому може бути обґрунтуванням істинності чи хибності висловлювання, тобто гіпотези.

Метод прикладу - це спосіб, який використовується для наслідування і формує в дітей дії нового типу, як співвідносні в загальних рисах з ідеалом, так і оригінальні дії, аналогічні провідній ідеї прикладу.

У наступному питанні варто з'ясувати, що до групи методів організації діяльності дітей, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки належать: привчання, вправлення, педагогічна вимога, громадська думка, метод прогнозування (перспектива), створення виховних ситуацій. Для цього студенти обов'язково повинні засвоїти основні поняття теми.

Навички - дії, які виконуються за часткової автоматизації елементів, що складають їх. Навички важко піддаються перевихованню.

Звички, як і навички, - це частково автоматизовані дії.

Вимога - найбільш поширений в практиці виховної роботи метод. Він забезпечує стимулювання або гальмування тих чи інших вчинків вихованців шляхом прояву особистого ставлення педагога до вихованців у навчально-виховному процесі.

Перспектива - виключно дієвий метод впливу, який забезпечує стимулювання поведінки дітей через висунення перед ними цікавих цілей, які стають їх особистими інтересами і бажаннями.

Громадська думка - це система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їхньої діяльності і спілкування і виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності, які становлять загальний інтерес.

Виховуюча ситуація — це спеціально організовані педагогічні умови з метою виявлення чи формування в процесі життєдіяльності дітей системи відповідних ставлень. За допомогою виховуючих

ситуацій досягається поєднання самостійних моральних дій із самостійним моральним мисленням – аналізом, оцінкою явищ життя з моральних позицій, здійснення морального вибору. Звичайно, дошкільники не можуть глибоко і різнобічно оцінити ситуацію, але вони керуються поняттям «добре», «гарно», «погано», «некрасиво», «красиво» і тим невеликим моральним досвідом, який у них є.

Працюючи над останнім питанням, необхідно з'ясувати, що до методів стимулювання діяльності і поведінки відносять: вербальні методи стимулювання поведінки (запитання), гру, змагання, заохочення і покарання.

Змагання – метод стимулювання діяльності вихованців, який забезпечує успіх і цілеспрямованість у процесі роботи, відчуття товариської взаємодопомоги через облік і порівняння результатів спільної діяльності і заохочення її учасників.

Заохочення і покарання - найбільш традиційні методи виховання, які забезпечують корекцію поведінки дітей, тобто додаткове стимулювання корисних учинків і гальмування небажаних проявів вихованців шляхом розширення чи обмеження їх прав і обов'язків, морального впливу на них.

Умови ефективного використання методів педагогічного впливу:

- при доборі методу доцільно враховувати ставлення вихованця до діяльності, запропонованої вихователем, його статус у колективі, психічний стан;
- будь-який метод повинен бути гуманним, тобто таким, що не принижує дитину, не порушує її права;
- метод повинен бути реальним, здійснюваним, вагомим, значущим, він потребує логічного завершення (якщо нагорода, то реальна, якщо покарання, то також);
- для використання методу заздалегідь повинні бути підготовлені засоби, умови (наприклад, для використання такого методу, як організація спільної діяльності дітей, зокрема організація «майстерні для іграшок», необхідно підготувати самі іграшки та матеріали);
- метод не повинен застосовуватися однотипно, шаблонно, щодо всіх дітей і в будь-якій ситуації.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Що таке методи виховання?
2. Назвіть методи виховання за В. О. Сластьоніним.
3. Які методи використовує вихователь з метою впливу на особистість вихованця?
4. Охарактеризуйте методи організації діяльності дітей, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки.
5. Які методи виховання стимулюють діяльність і поведінку дитини дошкільного віку?
6. Назвіть умови ефективного використання вихователем методів педагогічного впливу.

**Питання до екзамену
з курсу «Основи педагогічної майстерності і педагогічної
творчості»**

1. Розкрийте суспільну значущість професії педагога та охарактеризуйте її функції.
2. Визначте сутність і структуру педагогічної діяльності, охарактеризуйте її компоненти (мета, об'єкт, суб'єкт, засоби, результат).
3. Обґрунтуйте позицію В.О.Сухомлинського про специфіку педагогічної професії та шляхи з'ясування покликання до неї.
4. Дайте характеристику педагогічній діяльності як меті-діяльності, сутності рефлексивного управління.
5. Розкрийте вимоги до педагогічної професії.
6. Визначте поняття педагогічної майстерності педагога, розкрийте різні підходи до її визначення в науці.
7. Обґрунтуйте позицію А.С.Макаренка про сутність педагогічної майстерності, співвідношення таланту і педагогічної майстерності.
8. Охарактеризуйте педагогічну майстерність як комплекс властивостей особистості вчителя.
9. Назвіть та охарактеризуйте елементи педагогічної майстерності.
10. Розкрийте рівні педагогічної майстерності.
11. Виконайте порівняльний аналіз педагогічної ситуації і педагогічної задачі та розкрийте алгоритм розв'язання педагогічної задачі.
12. Розкрийте особливості розв'язання педагогічних задач учителем-майстром.
13. Доведіть значення педагогічної техніки педагога як складової педагогічної майстерності.
14. Обґрунтуйте позиції А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського про сутність і значення педагогічної майстерності.
15. Розкрийте поняття внутрішньої техніки педагога.
16. Розкрийте роль майстерності педагога у керуванні психічним самопочуттям.
17. Визначте поняття зовнішня техніка педагога, та дайте характеристику її компонентів.

18. Назвіть та охарактеризуйте шляхи створення професійного іміджу педагога засобами зовнішньої і внутрішньої техніки.

19. Охарактеризуйте педагогічну розповідь як фрагмент педагогічної діяльності, розкрийте її сутність, специфіку та вимоги до неї.

20. Розкрийте майстерність педагогічної розповіді та визначте техніку побудови монологу як прихованого діалогу.

21. Визначте професійне самовиховання педагога та розкрийте його сутність, структуру, шляхи здійснення.

24. Визначте педагогічну майстерність як мистецьку дію в театрі.

25. Розкрийте спільне й відмінне у театральному і педагогічному мистецтві.

26. Назвіть та охарактеризуйте методи педагогічного впливу в професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу.

27. Розкрийте методи формування свідомості особистості.

28. Визначте методи організації діяльності дітей, спілкування та формування позитивного досвіду суспільної поведінки.

29. Назвіть та охарактеризуйте методи стимулювання діяльності і поведінки дітей дошкільного віку.

30. Розкрийте роль вихователя у формуванні особистості дошкільника.

31. Назвіть та охарактеризуйте професійні функції вихователя.

32. Розкрийте психолого-педагогічні вимоги до особистості сучасного вихователя.

33. Назвіть та охарактеризуйте основні педагогічні цінності сучасного вихователя.

34. Назвіть особистісні моральні якості, які потрібні вихователеві для роботи з дітьми.

35. Охарактеризуйте вимоги, що висуваються до розвитку психічних пізнавальних процесів вихователя.

36. Розкрийте поняття професійної компетентності вихователя дітей дошкільного віку.

37. Назвіть сфери компетенції вихователя дошкільного закладу.

38. Визначте професійні функції сучасного вихователя ЗДО.

39. Змодельуйте професійний портрет сучасного вихователя ЗДО.

40. Розкрийте значення етики взаємин вихователя і батьків вихованців.
41. Визначте конфлікти в діяльності педагога дошкільного навчального закладу та розкрийте шляхи їх розв'язання.
42. Обґрунтуйте моральні вимоги, що регулюють відносини у трудовому колективі ЗДО.
43. Визначте умови сприятливого соціально-психологічного клімату у трудовому колективі ЗДО.
44. Охарактеризуйте види конфліктів та назвіть шляхи їх усунення.
45. Назвіть шляхи й ефективні методи подолання конфліктів у трудовому колективі ЗДО.
46. Доведіть, що вихователь є активною і відповідальною стороною моральних взаємин з батьками вихованців.
47. Назвіть причини типових суперечностей і труднощів у стосунках між вихователем і батьками вихованців.
48. Назвіть причини суперечностей між вихователями в колективі ЗДО.
49. Визначте сутність і структуру процесу самовдосконалення майбутнього педагога.
50. Назвіть та охарактеризуйте засоби самовдосконалення педагога.
51. Назвіть етапи, методи та прийоми самовдосконалення педагога.

**Тематика реферативних повідомлень
з курсу «Основи педагогічної майстерності
та педагогічної творчості»**

1. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу та її структурні компоненти.
2. Професійний портрет сучасного вихователя.
3. Професія вихователя та її місце у суспільстві.
4. Педагогічна діяльність і майстерність вихователя ЗДО.
5. Особливості самопрезентації вихователя дошкільного закладу.
6. Педагогічна техніка як форма організації поведінки вихователя, її загальні особливості.
7. Характеристика умінь самопрезентації педагога ЗДО.
8. Роль невербальних засобів спілкування в діяльності вихователя дошкільного закладу.
9. Мої міркування щодо культури зовнішнього вигляду вихователя.
10. Гарна психотехніка- запорука успішної самопрезентації вихователя.
11. Вимоги до мовлення вихователя.
12. Імідж вихователя- шлях до успіху.
13. Майстерність педагогічної взаємодії вихователя з дітьми дошкільного віку.
14. Робота вихователя з батьками.
15. Комунікативні уміння вихователя дошкільного закладу.
16. Професійні захворювання педагога.
17. Модель особистості сучасного вихователя як носія культури педагогічної взаємодії.
18. Синдром професійного вигорання вихователя.
19. Виникнення конфліктів на роботі та можливості їх усунення. Мистецтво сприймати критику.
20. Основи творчої особистості педагога.
21. Виховання творчої особистості дошкільника.
22. Розвиток пам'яті, уваги й уяви вихователя.
23. Формування психофізичної свободи вихователя.
24. Саморозвиток і самоосвіта вихователя.
25. Техніка вербальної взаємодії вихователя.
26. Формування умінь вихователя працювати без напруження і

перевантаження.

27. Техніка мовлення, дихання, голос у професійній діяльності вихователя.
28. Психокорекційні ігри для вихователів.
29. Скоромовки як ефективний засіб роботи над мовленням майбутнього вихователя.
30. Техніка невербальної взаємодії вихователя.
31. Професійне спілкування педагога.
32. Стили педагогічного спілкування вихователя.
33. Педагогічний такт та його особливості.
34. Умови успішного професійного спілкування вихователя в ЗДО.
35. Як оволодіти педагогічною майстерністю на професійному рівні: поради для вихователя.
36. Елементи риторики у професійній діяльності вихователя.
37. Елементи акторської діяльності у роботі вихователя.
38. Драматургія і режисура педагогічної дії вихователя ЗДО.
39. Роль гумору у житті вихователя дошкільного закладу.
40. Розвиток і удосконалення артистичних умінь майбутніх вихователів.

Вимоги до оформлення рефератів:

1. У рефераті потрібно розкрити суть проблеми, що розглядається, дати визначення основних понять, огляд стану проблеми та основних підходів до її вивчення, викласти своє розуміння даної проблеми і зробити висновки.
2. Структура реферату:
  - титульна сторінка (з вказаними – темою, прізвищем автора, факультету і кафедри, де вчиться студент, прізвищем і регаліями викладача);
  - зміст реферату;
  - вступ (актуальність проблеми та ступінь її розробленості);
  - основна частина;
  - висновки, рекомендації;
  - список використаної літератури
3. При написанні реферату потрібно використовувати різні наукові і науково-популярні джерела (монографії, наукові збірники, наукові журнали тощо).

4. Обсяг реферату – 15 сторінок рукописного або 10 сторінок машинописного тексту (формат А-4).
5. Реферат зараховуватиметься (або не зараховуватиметься) за результатами співбесіди.
6. Обов'язкова наявність презентації.

Глосарій

Авторитарний стиль - стиль диктату, коли підлеглий розглядається як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено у праві на самостійність та ініціативу.

Атракція - візуально фіксоване емоційне ставлення людини до кого-небудь або чого-небудь як прояв до нього симпатії чи готовності спілкуватися.

Атрактивний (від лат. - стягування) - привабливий, симпатичний; ефектний.

Аутогенне тренування - тренування, яке породжує зміни в самопочутті людини.

Бесіда - метод, за допомогою якого здійснюється процес спілкування, це джерело взаємовідносин між вихователем і вихованцями.

Бібліотерапія - засіб керування психічним станом людини під час читання художньої літератури.

Вистава - твір театрального мистецтва, якому властива образна єдність.

Виховуюча ситуація - це спеціально організовані педагогічні умови з метою виявлення чи формування в процесі життєдіяльності дітей системи відповідних ставлень.

Гіпотеза - логічний, центральний елемент доказу.

Голос утворюється в результаті змикання і розмикання голосових зв'язок під тиском повітря, яке видихається. Характеристики голосу: гнучкість, політність, діапазон, тембр, мелодика, сила.

Громадська думка - метод виховного впливу на вихованців, система загальних суджень людей, яка виникає в процесі їхньої діяльності і спілкування і виражає ставлення до різних явищ, подій навколишньої дійсності, які становлять загальний інтерес.

Дедукція - хід думки від питального до часткового.

Демократичний стиль - стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного; засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу.

Дикція - ясність і чіткість у вимові слів, складів, звуків.

Дихання - періодично повторювані акти: вдих, видих, пауза.

Диспозиція (від лат. - розташовую, розміщую) - другий розділ риторики, який розкриває правила побудови переконливого тексту, розміщення і зв'язку композиційних елементів: теза-аргументи-висновки.

Діагностування (від лат. - здатний розпізнавати) - виявлення педагогом реального стану розвитку своєї особистості як професіонала, сформованості професійно значущих рис і якостей, наявності особистісних недоліків і позитивних рис, наявності індивідуальних особливостей педагогічної діяльності та усвідомлення причин недоліків чи недостатньої сформованості важливих професійних рис і якостей.

Доказ (аргумент) - думка, істинність якої перевірена й доведена, а тому може бути обґрунтована істинності чи хибності висловлювання, тобто гіпотези.

Доцільність - це організація мовних засобів, що зумовлює відповідність мовлення цілям та умовам спілкування.

Елокуція (від лат. - висловлююсь, викладаю) - розділ риторики, який передбачає використання мовних форм, вибір термінів, образних засобів тощо.

Етос. У давньогрецькій мові це слово означало «звичай», «характер» і в античній риторичі вживалося як ознака до слова оратор, а потім - у риторичній науці закріпилося як її моральний принцип, тобто слово має утверджувати моральні ідеали.

Жести - елементи експресивної поведінки людини, рухи рук або кистей рук.

Жестика - це спілкування з допомогою рухів окремих частин тіла людини.

Жести-адаптори - специфічні рухи рук людини, які відображають її звички.

Жести-афектори - жести, які виражають певні емоції людини, наприклад, упевненість, сумнів, напругу, готовність тощо.

Жести-емблеми - своєрідні замітники слів чи фраз у спілкуванні.

Жести-ілюстратори - жести-повідомлення, вказівники, які образно зображають зміст інформації, що повідомляється.

Жести-регулятори - жести, які виявляють ставлення до когонебудь або чого-небудь.

Заохочення - метод виховного впливу, вияв уваги до вихованця,

оцінка його зусиль, результату його роботи чи поведінки.

Здібності - індивідуальні особливості людини, від яких залежить успішне виконання певних видів діяльності.

Змагання - метод виховного впливу, стимулювання діяльності вихованців, який забезпечує успіх і цілеспрямованість у процесі роботи, відчуття товариської взаємодопомоги через облік і порівняних результатів спільної діяльності і заохочення її учасників.

Зовнішня техніка - утілення внутрішнього переживання особистості вихователя в його тілесній природі: міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці.

Компетенція - об'єктивно-ідеальна категорія, що може використовуватися для характеристики будь-якої сфери діяльності людини, окреслювати її повноваження, права і обов'язки.

Комунікативна атака - початковий етап спілкування.

Ліберальний стиль - стиль спілкування або керівництва, що характеризується браком стійкої педагогічної позиції; виявляється у неутручанні, низькому рівні вимогливості до себе та інших, формальному розв'язанні проблем, відсутності відповідальності.

Логос. У давньогрецькій мові цей термін означав дві групи понять: 1) слово, мова, мовлення; 2) поняття, думка, розум, а точніше - єдність обох груп цих понять,

Ляльковий театр - це специфічний вид театрального мистецтва, особливий вид вистави, у якій діють ляльки.

Меморія (від лат. — пам'ять, згадка) - розділ риторики, призначення якого - допомогти оратору запам'ятати, пригадати і використати в мовленні приклади, цитати, а також утримувати під контролем цілий задум тексту.

Метод - шлях, спосіб досягнення передбаченої мети.

Метод прикладу - метод виховного впливу на дитину, спосіб, який використовується для наслідування і формує в дітей дії нового типу, як співвідносні в загальних рисах з ідеалом, так і оригінальні дії, аналогічні провідній ідеї прикладу.

Міжгрупові конфлікти - один із видів міжособистісного конфлікту, за якого конфліктуючими сторонами виступають соціальні групи, що прагнуть досягти несумісних цілей.

Міжособистісні конфлікти - конфліктна ситуація, коли люди або переслідують несумісні цілі або притримуються несумісних цінностей і норм, які намагаються реалізувати у стосунках один з

одним.

Міміка - рухи м'язів обличчя, які передають «внутрішній емоційний стан людини».

Мотив - спонукання до діяльності, пов'язані із задоволенням потреб суб'єкта.

Музикотерапія - керування психічним станом людини за допомогою музики.

М'язовий затискач - відчуття надмірної напруги в певній частині тіла людини, що супроводжується великим хвилюванням.

М'язова свобода - правильний розподіл м'язового напруження, який створює оптимальні умови для включення всього рухового апарату в дію згідно з головним законом пластики.

Навіювання (сугестія) - метод виховання, психологічний вплив однієї особи на іншу чи групу осіб, розрахований на безперечне сприйняття і прийняття слів, висловлених думок і волі.

Пантоміміка - це моторика всього тіла: поза, постави, ходи, нахилів.

Пафос (від грец. - біль, страждання, почуття, пристрасть) - інтелектуальне, вольове, емоційне прагнення мовця (автора), яке виявляється і в процесі мовної комунікації, і в його продукті - тексті.

Парадокс (від грец. -дивний, неочікуваний) - неочікуване судження, висновок, що різко відрізняється із загальноприйнятою думкою чи логікою попереднього тексту.

Педагогічна задача - виявлені в педагогічному процесі суперечності, які враховує вихователь, стимулюючи розвиток особистості; педагогічна мета, поставлена за певних умов.

Педагогічна майстерність - комплекс властивостей особистості, який забезпечує високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності на рефлексивній основі.

Педагогічна техніка вихователя дошкільного закладу - сукупність професійних умінь, які забезпечують успішне виконання типових завдань діяльності педагога та виступають засобом його самовираження і самореалізації як цілісної особистості в процесі гнучкої й адекватної взаємодії з вихованцями, їх батьками і колегами.

Педагогічне спілкування - професійне спілкування вихователя з дітьми, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату.

Педагогічний такт - професійне вміння вихователя

встановлювати педагогічно доцільний тон і стиль у спілкуванні з дітьми, уміння педагога знайти і правильно застосувати найбільш ефективний засіб виховного впливу на вихованців, який сприяв би становленню їх гідності.

Перспектива - метод виховного впливу, який забезпечує стимулювання поведінки дітей через висунення перед ними цікавих цілей, які стають їх особистими інтересами і бажаннями.

Пестливість - комунікативна якість мовлення, що виявляється у використанні педагогом лагідних звертань до дитини, уживання слів з пестливо-зменшувальними суфіксами.

Покарання - ця метод виховного впливу, який використовується в тих випадках, коли окрема дитина або група дітей взагалом не виконали поставлені вимоги, порушили загальноприйняті норми і правила життя.

Політичне красномовство - виступ оратора, що виражає інтереси тієї чи іншої партії (політичної сили) або роз'яснює певну суспільно-політичну ситуацію.

Потреба - стан індивіда, який створюється певною потребою в об'єктах, необхідних для його існування і розвитку. Потреба виступає джерелом активності індивіда.

Правильність мови - володіння нормами літературної мови (орфоепічними, орфографічними, граматичними, лексичними).

Праксеміка - галузь психології, яка вивчає способи структурування людського простору в процесі спілкування.

Професійна компетентність вихователя - інтегроване поняття, що включає: світоглядні позиції особистості, глибоку обізнаність і практичні уміння в обраній галузі діяльності, розвинені професійно-значущі якості, побудований «на цьому фундаменті авторитет».

Професійно-педагогічна самоактуалізація - виявлення і мобілізація вихователем власних потенційних сил та неповторної творчої сутності в умовах професійно-педагогічної діяльності.

Професійно-педагогічна самоосвіта - самостійна пізнавальна діяльність педагога, спрямована на оновлення і вдосконалення наявних загальнокультурних знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності.

Професійно-педагогічне самовиховання - усвідомлена діяльність вихователя, спрямована на формування й розвиток у собі професійно-значущих та корекцію негативних якостей особистості

відповідно до вимог педагогічної професії.

Професійно-педагогічний самоменеджмент — специфічна активність педагога, що базується на технологіях ефективного використання часу та цілеспрямованої регуляції поведінки і дій, спрямована на організацію власної діяльності в різних сферах життєдіяльності і розвитку.

Релаксація - повне штучне розслаблення організму. Вона передбачає відсутність будь-якої напруги і зусиль.

Ремінісценція (від лат. - сногад) - відгомін вже добре відомого тексту, який у всіх у пам'яті.

Рефлексія - процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів і станів.

Риторика - наука про способи переконання, ефективні форми впливу (переважно мовного) на аудиторію з урахуванням її особливостей.

Риторичний канон - модель мовленнєвих дій, пов'язаних із побудовою мовленнєвого твору (висловлювання), що лежить в основі створення будь-якого тексту (усного чи письмового).

Риторичні фігури - особливі синтаксичні конструкції, прийоми синтаксичної побудови фрази в ораторському мовленні (інверсія, анафори, антитеза, паралелізм тощо).

Самоаналіз - спосіб пізнання себе, який вимагає критичної оцінки фактів, співвіднесення їх а певними цінностями.

Самозвіт - звіт самому собі про хід реалізації плану чи програми самовдосконалення.

Самоінструкція - свідоме регулювання людиною своєї педагогічної поведінки із заздалегідь передбаченими власними діями в певній педагогічній ситуації.

Самокритика - опрацювання результатів самоспостереження за допомогою двох методів - самоаналізу й самооцінки.

Самонавіювання (аутосугестія) - процес навіювання, адресований самому собі, за якого суб'єкт і об'єкт навіювального впливу збігаються.

Самонаказ - веління самому собі, вольовий вплив на себе в ситуації, коли є якісь сумніви, послаблення волі.

Самопереконання - переконання себе в чому-небудь шляхом добору доказів і аргументів.

Самопідбадьорення - звернення до самого себе з метою

зміцнення віри в себе.

Самопідкорення - добровільне підкорення себе комусь чи чомусь у силу розуміння необхідності.

Самопрограмування - складання самозобов'язань, визначення девізу життя і пріоритетів діяльності, розробка планів і програм самовдосконалення.

Самоосвіта педагога - це самостійна пізнавальна діяльність педагога, спрямована на оновлення і вдосконалення наявних загальнокультурних та професійних знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності.

Самоспостереження - це процес стеження за тим, що трапляється з особистістю, але це не самоспоглядання.

Сміхотерапія - найбільш доступний метод психофізичної саморегуляції, який виявляється в тому, що сміх спричиняє не дуже різкий, але досить глибокий струс усього організму, що призводить до розслаблення м'язів і знімає напругу.

Спеціальні вміння - уміння у тій галузі діяльності, якої навчають дітей, в основі яких лежать задатки до конкретного виду діяльності.

Стиль - усталена система способів та прийомів, які використовує педагог у взаємодії.

Стислість - така комунікативна якість мовлення, що виявляється у відборі мовних засобів для вираження головної думки, тези, тобто стислість формує уміння говорити суттєво.

Судове (юридичне) красномовство - ораторські виступи юристів, підсудного та цивільних осіб у процесі розгляду судової справи з позицій законодавства.

Творчі вміння - вміння створювати щось оригінальне, незвичне, не схоже на вже існуюче.

Театр (від грец. - видовище, місце для видовищ) - вид мистецтва, специфічним засобом вираження якого є сценічна дія, яка виникає в процесі гри актора перед публікою.

Театральна лялька - пластичне узагальнення живої істоти - людини чи тварини.

Темпоритм - швидкість у цілому і довгота звучання окремих складів, слів, тривалість пауз у поєднанні з ритмічною організованістю і розміреністю мови.

Техніка мовлення - сукупність умінь і навичок, з допомогою

яких реалізується мова в конкретній ситуації спілкування.

Точність - комунікативна якість мовлення, що виявляється у використанні слів у повній відповідності до їх мовного значення.

Тропи (від грец. - зворот) - слова, звороти, які вживаються в переносному значенні: порівняння, метафори, епітети, гіперболи тощо.

Трудотерапія - засіб керування психічним станом людини за допомогою включення в активну трудову діяльність.

Уміння - здобута на основі досвіду, знання здатність належним чином робити що-небудь.

Фасцинація - словесний вплив на людей, за якого досягається мінімізація втрати інформації.

Фасилітативний - наявність помічника, прихильника або посередника при подоланні труднощів чи проблем.

Фахово-методичні вміння - специфічні вміння, пов'язані з організацією конкретної діяльності, якої навчають дошкільнят.

Ціннісна орієнтація - відносно стійка вибіркова спрямованість потреб особистості на певну групу соціальних цінностей.

Ясність - комунікативна якість, що забезпечує адекватне розуміння сказаного (без деформацій), не вимагаючи від співрозмовника особливих зусиль у сприйнятті.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Основна:

1. Амонашвили Ш. А. Педагогическая симфония. Избранные страницы. К. : Вид-во "Плеяди", 2005. – 200 с.
2. Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. праць. Вип. 5 / Полтав. держ. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава : АСМІ, 2008. 280 с.
3. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. 243 с.
4. Гусак Т. Сучасний вихователь: траєкторія професійного зростання. Проект. *Дошкільний навчальний заклад*. 2014. № 7. С. 2–9.
5. Дуброва В. М. Твої знання, твоя фантазія, вихователь! : Рекомендації до проведення конкурсу педагогічної майстерності. *Дошкільне виховання*. 2007. №3. С.8–9.
6. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. пос. / Л.П. Загородня, С.А. Тітаренко. Суми : Університетська книга, 2010. –319с.
7. Капська А. Й. Педагогіка живого слова : навч. метод. посібник для викл. та студ. пед. ін-т, пед. училищ. К. : ІЗМК, 2015. – 140 с
8. Марченко О. Г. Основи педагогічної майстерності. Х. : Основа, 2009. 112 с.
9. Матвієнко О. В. Метод конкретних педагогічних ситуацій : Навч.-метод. посіб. для студ. пед. фак. вузів / За ред. В.І.Бондаря. К. : Укр. пропілеї, 2011. 300 с.
10. Методичні рекомендації до практичних та лабораторних занять з основ педагогічної майстерності : для студ. усіх спец. / за ред. М. В. Гриньової, Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка; каф. пед. майстерності та менеджменту. Полтава : Р. В. Шевченко, 2011. 72 с.
11. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія. Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, Каф. педагогіки. Харків : ХНУ, 2009. 276 с.
12. Основи педагогічної майстерності : метод. рек. до практич. та лабораторних занять для студ. природ. спец. / упоряд.

Гриньова М. В., Малаканова Л. В., Сорокіна Г. Ю.; Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : Астроя, 2013. 85 с

13. Педагогічна майстерність. Практикум / авт.-упоряд. Л. Галіцина. К. : Шк. світ, 2012. 120 с.

14. Педагогічна майстерність: [підручник] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 376 с.

15. Педагогічна майстерність: [хрестоматія] / За ред. І.А. Зязюна. СПД Богданова А.М., 2008. 462 с.

16. Педагогічна творчість і майстерність: Хрестоматія : Навч. посіб. / Уклад. Н.В.Гузій; Ін-т змісту і методів навч. К., 2012. 168 с.

17. Поніманська Т.І. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Дошкільна педагогіка. К., 2004. С.129-136

18. Психологічні і педагогічні проблеми педагогічної дії : зб. наук. праць у 2 ч. Ч. II. – Х. : НТУ "ХПІ", 2012. 360 с.

19. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : Підручник для студ. вищих пед. навч. закладів / АПН України; Ін-т пед. і психології проф. освіти. – К. : Міленіум, 2006. 346 с.

20. Тарасевич Н. М. Майстерність педагогічного спілкування : посіб. для орг. самост. роботи студ. над 2 модулем курсу "Основи пед. майстерності" / Н. М. Тарасевич ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2004. 112 с.

21. Тренінги розвитку педагогічної майстерності. / авт.-уклад. Ю. С. Запрожцева. К. : Шк. світ, 2012. 104 с

22. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно зорієнтованої освіти : Модульний посібник / Полтавський обл. ін-т післядипломної пед. освіти імені М.В. Остроградського; Каф. пед. майстерності. Полтава, 2006. 292 с.

23. Феномен педагогічної культури: теоретичні та прикладні аспекти : Інструктивно-методичні матеріали для практичних психологів / За ред. В.Ф. Моргуна; Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Психолого-педагогіч. фак.; Каф. психології. Полтава, 2006. –57 с

24. Філософія педагогічної майстерності : Збірник наукових праць / АСПН України; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ; Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. 379 с

Додаткова:

25. Биченок С. Школа молодого спеціаліста. *Психолог дошкілля*. 2016. трав. (№ 5). С. 19–25.
26. Біла К. Самоосвіта педагогів дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 2. С. 17–19.
27. Бойко Г. О. Формування соціальної мобільності вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Львів. держ. ун-т безпеки життєдіяльності. Львів, 2018. 20 с.
28. Вайніленко Т.В. Основи професійного самовдосконалення педагога: методичні рекомендації. К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. С.11
29. Варламова Л. Партнерська взаємодія педагога з дитиною. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 5. С. 11–19.
30. Вихователь - ключова фігура у дитячому садку. *Дитячий садок*. 2008. №15. С.1
31. Галяпа М. Організація педагогічної взаємодії : крок за кроком. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 1. С. 30–42.
32. Галяпа М. Портфоліо як засіб самовдосконалення педагога. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 1. С. 22–27
33. Граєва А. Стиль керівництва - особистісно орієнтований. *Дошкільне виховання*. 2007. №6. С.9–12.
34. Гримова Т. Воспитатель-руководитель театрализованной деятельности *Дошкольное воспитание*. 2010. № 2. С. 115–121.
35. Гришко О. Вдосконалення професійної підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*. Полтава, 2006. № Вип. 3 (50). С.34–38
36. Громико Л. Дозволь собі бути щасливим. Семінар з елементами тренінгу. *Психолог дошкілля*. 2018. № 10. –С. 18–29.

37. Давкуш Н. Формування прогностичної компетентності майбутніх вихователів дошкільних закладів в умовах ВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 1. С. 115–122.
38. Дегтяренко Л. Напружені ситуації у педагогічній діяльності [Текст] / Л. Дегтяренко // *Дитячий садок*. – 2014. – листоп. (№ 21). – С. 36–40.
39. Дичківська І. Соціально-педагогічна компетентність: інноваційні підходи. *Дошкільне виховання*. 2009. №7. С. 10–14.
40. Зедгенідзе В. Конфліктні ситуації у педагогічному колективі дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 12. С. 4–12.
41. Кирманова Н. Творчий вихователь - скульптор самодостатньої особистості. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 12. С. 13–16.
42. Коваленко А. Розвиваємо мовлення вихователів: методичний турнір. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 11. С. 22–26.
43. Крижановська З. Ю. Психологічні аспекти професійної самореалізації фахівців дошкільної освіти. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. №5. С.77–80
44. Крчук В. Модель особистості сучасного педагога як носія культури педагогічної взаємодії. *Вісник книжкової палати*. 2009. №1. С.46-49
45. Кузнецова Т. Креативність - шлях до пізнання. Семінар-практикум для вихователів. *Психолог дошкілля*. 2017. жовт. (№ 10). С. 4–6.
46. Кузнецова Т. Психологічне самопочуття вихователя. Семінар з елементами тренінгу. *Дитячий садок. Управління*. 2016. трав. (№ 5). С. 14–18.
47. Кукуруза К. Педагогічна ефективність вихователя. Семінар-практикум для вихователів. *Психолог дошкілля*. 2018. № 8. С. 11–15
48. Лошенко Е. Професійне вигорання вихователя. *Психолог дошкілля*. 2013. № 10. С. 31–35
49. Машовець М. Самовдосконалення протягом життя. *Дитячий садок*. 2008. №21-24. С.2–3.
50. Меналюк Г. Вимоги до мовленнєвої математичної культури вихователів. *Дитячий садок*. 2011. № 11. С. 11

51. Михайленко Л. Л. Повышение профессионального уровня педагогов в дошкольном образовательном учреждении. *Методист*. 2006. №5. С.63–67.
52. Мовлення педагога дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 3. С. 7–13
53. Нечай С. Методичні особливості формування професіоналізму майбутніх вихователів у питаннях музичного виховання дітей дошкільного віку. *Вища школа*. 2008. №10. С.67–72.
54. Павлюк А. Профілактика жорсткого поводження з дітьми. Тренінгове заняття для психологів та вихователів ДНЗ. *Психолог дошкілля*. 2017. верес. (№ 9). С. 10–13.
55. Письменна Л. Система самоосвіти педагогів у дошкільному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 12. С. 15–19.
56. Піроженко Т. Якщо очікуєш змін - змінюйся сам. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 12. С. 4–8.
57. Пісоцька Л. Усе починається з керівника. *Дитячий садок*. 2011. № 10. С. 9–11.
58. Платохіна Н. Імідж вихователя-методиста дошкільного закладу. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 1. С. 40–50.
59. Погрібняк Н. Самоосвіта як ефективна форма підвищення професійної компетентності педагогів ДНЗ. *Дитячий садок*. 2010. № 21-23. С. 19–21.
60. Прокоф'єва М. Організація інтегративно-педагогічної діяльності в межах інноваційних технологій соціокультурно-педагогічної спрямованості. *Рідна школа*. 2008. №12. С.56–60.
61. Сиротич Н. Міміка та жести у професійній діяльності вихователів дошкільних закладів. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 5. С. 70–75.
62. Сиротич Н. Творча уява і фантазія у професійній діяльності вихователя. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. № 6. С. 69–74.
63. Сухоребська О. В. Психолого-педагогічна компетентність педагога. Психологічна готовність дошкільнят до навчання в школі *Психологічна газета*. 2007. №20. С.3–16.

64. Терещенко Л. Комунікативна компетентність педагога: три методики для діагностування. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 6. С. 4–11.
65. Терещенко Т. Сходинки фахового успіху. *Дитячий садок*. 2006. №39. С. 3–4.
66. Тищук Л. Творчість вихователя: як її розвивати? *Дошкільне виховання*. 2012. № 10. С. 15–19
67. Федорович Л. Підготовка вихователів ДНЗ до організації діалогічного спілкування старших дошкільників. *Імідж сучасного педагога*. 2011. № 2. С. 45–47.
68. Чернова О. Формування творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2011. № Вип. 2 (23). С. 132–143.
69. Шебеко В. Самообразование как условие профессионального роста. *Дошкольное воспитание*. 2010. № 9. С. 39–45.